

УМОВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У статті розглянуті умови розвитку електронних послуг в Україні. Автором зазначено, що такими умовами є: орієнтація на «життєві епізоди», використання і вдосконалення видів електронної ідентифікації громадян та юридичних осіб, розвиток принципу «цифровий за замовчуванням», створення національної електронної ідентифікації громадян, захист персональних даних користувачів електронних послуг.

Ключові слова: електронні послуги, життєві епізоди, вид електронної ідентифікацій, цифровий за замовчуванням, захист персональних даних

Правовою основою впровадження та розвитку електронних послуг, зокрема, адміністративних є Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні на 2016–2020 роки [1]. Планом заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2017–2018 роки передбачалося впровадження 100 електронних послуг до кінця 2018 року [2]. Цього результату досягнуто, і наразі на Урядовому порталі, який слугує «єдиним вікном» доступу до всіх онлайн-послуг, уже є 118 електронних послуг [3].

Згідно з Планом заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2019–2020 роки у 2019 році планується впровадити не менше 50 електронних послуг, які будуть стосуватися виробництва ліків, водовідведення, послуг будівництва, оформлення водійських посвідчень тощо [4].

В Україні реалізує державну політику у сферах інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства Державне агентство з питань електронного урядування України (далі – Агентство), яке є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України [5].

Одним з основних напрямів діяльності Агентства є створення та розвиток електронних послуг, в тому числі, завданнями цього органу у згаданій царині є:

1) здійснення заходів щодо розвитку електронного урядування;

2) встановлення вимог до засобів електронної ідентифікації, рівнів довіри до засобів електронної ідентифікації для їх використання у сфері електронного урядування;

3) створення та забезпечення функціонування: – інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів; – єдиного державного веб-порталу відкритих даних; – єдиного веб-порталу електронного урядування; – інтегрованої системи електронної ідентифікації;

4) бере участь у: визначенні пріоритетних напрямів інформатизації та забезпеченні інформаційної безпеки держави; створенні, впровадженні та забезпеченні функціонування інформаційних систем, необхідних для функціонування загальнодержавної інформаційної системи; створенні Єдиного державного порталу адміністративних послуг; розробленні норм, стандартів у сфері електронної ідентифікації.

З 2019 року змінився вектор розвитку електронних послуг. Відтепер згідно з Планом заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2019-2020 роки Державному агентству з питань електронного урядування, крім власне створення електронних послуг, необхідно також забезпечити їх розвиток шляхом оптимізації (об'єднання) надання послуг «За життєвими та бізнес-ситуаціями».

Отже, нарешті законодавцем зазначено про необхідність вирішення проблеми оптимізації державних

послуг за життєвими та бізнес-ситуаціями, що, на нашу думку, сприятиме максимально швидкому, комфортному та доброзичливому наданню адміністративних та соціальних послуг.

Аналіз останніх публікацій. Проблематикою функціонування електронних адміністративних послуг цікавилися провідні науковці Клименко І. В., Чукут С. А., Репецька М. О., Тищенко І. О. та інші.

Метою статті є дослідити умови розвитку електронних послуг, в тому числі умови оптимізації останніх за життєвими обставинами.

Виклад основного матеріалу. Першою умовою подальшого розвитку електронних послуг в Україні є впровадження концепції електронних послуг за життєвими обставинами.

До речі, у світовій практиці багато країн вже надають громадянам публічні послуги в електронній формі за цим принципом. Як зазначається у дослідженні «Веб-портали публічних послуг у зарубіжних країнах» проекту Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громадян (EGAP), країни західної демократії (Канада, Великобританія, Франція, Австрія, Норвегія, Естонія та Латвія) турбуються також про те, щоб їх громадяни мали змогу швидко та зручно отримати повну інформацію щодо потрібних їм послуг, за настання певних життєвих ситуацій, а також пов'язану з ними інформацію. Для цієї мети створюються інтегровані веб-портали, зайшовши на які – особа може одразу знайти всю цю інформацію [6, с. 2].

Підсумовуючи проведені дослідження, важливо виділити спільні та відмінні риси вебпорталів обраних країн (Австрія, Велика Британія, Естонія, Канада, Латвія, Норвегія, Франція), а також відзначити деякі особливості [6, с. 26–27].

Одні країни надають перевагу групуванню публічних послуг лише за сферами життєдіяльності, тобто більш узагальненими категоріями. Зокрема, це веб-портали Австрії та Естонії.

Тоді як веб-ресурси публічних послуг інших країн забезпечують подвійне групування публічних послуг – як за узагальненими сферами життєдіяльності, так і за конкретними життєвими ситуаціями. Це, зокрема, веб-портали Великої Британії, Франції, Норвегії та Латвії.

Особливістю веб-порталу Великої Британії є змішані критерії групування послуг. Так, в одній рубриці наявні як сфери життєдіяльності (наприклад, «Громадянство та проживання у Сполученому Королівстві»), так і життєві ситуації (наприклад, «Народження, смерть, одруження та соціальна допомога»).

Найбільш поширеними життєвими ситуаціями, які охоплено або передбачено більшістю веб-порталів, є:

- Народження дитини
- Одруження
- Розлучення
- Смерть близьких
- Переїзд в інше житло
- Отримання ідентифікаційного документа
- Реєстрація транспортного засобу
- Отримання посвідчення водія
- Виїзд за кордон (отримання закордонного паспорта)
- Влаштування на роботу, трудові питання
- Започаткування бізнесу
- Інвалідність
- Оформлення пенсії
- Соціальна допомога

В Україні наразі триває робота над першим проектом щодо оптимізації електронних послуг за життєвими обставинами. Його результатом стане електронна послуга «Е-малятко». Вона об'єднає в собі дев'ять адміністративних послуг [7].

Другою умовою розвитку електронних послуг в Україні є використання видів електронної ідентифікації фізичних та юридичних осіб. Засоби електронної ідентифікації – є необхідною умовою для звернення і отримання державних електронних сервісів, їх особливою рисою є постійне технічне вдосконалення і винайдення нових видів електронної ідентифікації. Вони мають бути доступними і надійними. На сьогодні фізичні особи користуються більш за все сервісом мобільної ідентифікації, оскільки це найпростіший спосіб, крім того всі електронні послуги, які наразі впроваджують, вже за замовчуванням містять можливість входу за допомогою MobileID [7].

Наступним за поширеністю засобом електронної ідентифікації є BankID – верифікація громадян через українські банки для надання адміністративних та інших послуг через Інтернет. Ідентифікація через BankID нічим не відрізняється від перевірки документів в банках в очному режимі. Ідентифікація з використанням BankID для громадян відрізняється від ідентифікації за допомогою електронного цифрового підпису простотою використання і популярністю, оскільки здебільшого ЕЦП поширені серед юридичних осіб, а кожна фізична особа на сьогодні володіє банківською карткою. Зауважимо, однак, що ідентифікація за допомогою BankID може мати окремі обмеження щодо користування електронними сервісами, які залежать від банку, що надає послуги з BankID.

До менш популярних видів електронної ідентифікації громадян належить електронний цифровий підпис. Для отримання електронних сервісів Пенсійного фонду України додатково передбачена можливість ідентифікації за допомогою електронного пен-

сійного посвідчення та токена, однак на цей час ці способи ідентифікації особи не працюють.

Третя умова розвитку електронних сервісів в Україні – впровадження в законодавство України принципу Digital by Default – «цифрового за замовчанням». Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання цифрового розвитку» від 30 січня 2019 року № 56 у всіх актах Уряду пріоритетним способом реалізації описаного в документі процесу за замовчанням буде визначений саме електронний спосіб. Для цього нормативно-правові акти Уряду будуть проходити цифрову експертизу [8].

Наразі лише незначний відсоток від усіх нормативно-правових актів у країні містить норму, за якою процес, описаний у документі, може бути реалізований в електронний спосіб. З прийняттям Постанови розпочнеться поступове якісне перетворення усієї нормативно-правової бази. Кожен новий ухвалений документ не гальмуватиме, а на початку навіть випереджатиме процес впровадження електронних проєктів у державному управлінні [7].

Надання державою електронних послуг передбачає спілкування між громадянином та державними органами, що надають послуги, через певні інтерфейси інформаційних систем з використанням механізмів електронної ідентифікації та протоколів її підтвердження (автентифікації), які мають бути засновані на принципах безпеки та гарантіях впевненості у встановленні ідентичності обох сторін такої взаємодії. Таким чином, наступною умовою розвитку електронних послуг в країні є створення національної системи ідентифікації громадян України.

Розробка основ політики електронної ідентифікації громадян започаткована в Концепції створення національної системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2015 року, № 1428-р [9].

Згідно з положеннями цієї Концепції Національна система ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства передбачає запровадження таких нововведень:

основний документ, що посвідчує особу, - паспорт громадянина України - видаватиметься у формі картки, захисні знаки та функціональні характеристики якої зменшують ризик фальсифікації бланка до мінімуму;

діти з народження будуть ідентифікуватися через ідентифікаційні документи батьків;

буде вироблено надійний механізм верифікації персональних даних, які вносяться до посвідчення особи, що до мінімуму скорочує ризик видачі паспорта громадянина України у формі картки з фальсифікованими/невірними даними;

верифікувати дані, внесені до ідентифікаційного документа, стане можливим дистанційно за допомогою відповідного електронного сервісу; Єдиний державний демографічний реєстр дасть змогу використовувати електронний сервіс ідентифікації особи уповноваженим органам у рамках, встановлених законодавством;

будь-яка дія, пов'язана з національною системою ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, що призводить до зміни ідентифікаційних даних та/або статусу виданих документів, відображається у відповідних інформаційних системах, інформація про неї буде доступною для уповноважених органів [9].

На сьогодні передбачені Концепцією новели втілені у життя, таким чином, розвиток електронних сервісів і електронної ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства вимагає особливої уваги до інформаційної безпеки, що охоплює питання захисту громадян від несанкціонованого використання їх персональних даних, а також від несанкціонованого доступу до цих даних. Інформаційна безпека – це ще одна обов'язкова умова розвитку електронних послуг в країні.

Оскільки електронні послуги все більше поширюються серед громадян, виникає питання захисту персональних даних останніх при користуванні державними електронними сервісами. Законодавство України із захисту персональних даних складається як із загальних норм, закріплених у Конституції України та кодифікованих актах, так і спеціального закону «Про захист персональних даних». Однак, законодавство в цій сфері потребує актуалізації в розрізі забезпечення захисту персональних даних громадян при використанні ними BankID, MobileID, електронного цифрового підпису для отримання відповідних електронних послуг. Отже, на разі в межах розвитку електронного урядування і електронних послуг, як однієї із складових такого урядування, необхідно розробити нормативно-правовий акт, спрямований на захист громадян від несанкціонованого використання їх персональних даних, отриманих державою при наданні нею електронних послуг, а також від несанкціонованого доступу до цих даних осіб, не уповноважених на їх використання. У цьому спеціалізованому акті доцільно також визначити єдині правила доступу до інформації та використання електронних документів, забезпечити конфіденційність та контроль за цілісністю інформації, підвищення і зміцнення інформаційної безпеки сучасного суспільства.

Висновки. Сучасний стан електронних адміністративних послуг досяг того рівня розвитку, за якого подальше користування онлайн послугами потребує виконання низки умов, від впровадження концепції електронних послуг за життєвими обставинами

до вирішення проблем, пов'язаних із захистом персональних даних громадян, які стали відомі державі при наданні електронних послуг.

Для втілення в життя умов розвитку електронних послуг, визначених у цій статті, необхідні злагоджені дії Державного агентства з питань електронного урядування України в напрямках технологічної (вдо-

сконалення системи електронної ідентифікації громадян та засобів такої ідентифікації) та організаційно-правової підтримки електронних послуг (підготовка проектів нормативно-правових актів про запровадження концепції електронних послуг за життєвими обставинами, захист персональних даних користувачів електронних сервісів).

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 р. № 918-р. *Офіційний вісник України*. 2016 р. № 99. Стор. 259. Стаття 3234.
2. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2017–2018 роки: розпорядження Кабінету міністрів України від 14.06.2017 р. № 394-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/394-2017-%D1%80>
3. Урядовий портал – єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
4. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні на 2019 – 2020 роки: розпорядження Кабінету міністрів України від 30.01.2019 р. № 37-р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/info/KR190037.html
5. Про затвердження Положення про Державне агентство з питань електронного урядування України: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 492. Дата оновлення: 18.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/492-2014-%D0%BF>
6. «Веб-портали публічних послуг у зарубіжних країнах» проекту Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громадян (EGAP). URL: <https://egap.in.ua/biblioteka/veb-portaly-publichnykh-posluh-u-zarubizhnykh-krainakh/> (дата звернення: 30.03.2019).
7. Е-урядування – ключ до реформ в Україні. URL: https://galinfo.com.ua/articles/euryaduvannya__klyuch_do_reform_v_ukraini_307023.html (дата звернення: 30.03.2019).
8. Деякі питання цифрового розитку: постанова КМУ від 30 січня 2019 р., № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF/print>
9. Про схвалення Концепції створення національної системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.12.2015 р., № 1428-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1428-2015-%D1%80>

REFERENCES

1. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku systemy elektronnykh posluh v Ukraini: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.11.2016 r. № 918-r. (2016) *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*. 99. Stor. 259. Art. 3234. [in Ukrainian]
2. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo realizatsii Kontseptsii rozvytku systemy elektronnykh posluh v Ukraini na 2017 – 2018 roky: rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy vid 14.06.2017 r. № 394-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/394-2017-%D1%80/> [in Ukrainian]
3. Uriadovi portal – yedynyi veb-portal orhaniv vykonavchoi vlady. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> [in Ukrainian]
4. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo realizatsii Kontseptsii rozvytku systemy elektronnykh posluh v Ukraini na 2019 – 2020 roky: rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy vid 30.01.2019 r. № 37-r. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/info/KR190037.html/ [in Ukrainian]
5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavne ahentstvo z pytan elektronnoho uriaduvannia Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.10.2014 r. # 492. Data onovlennia: 18.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/492-2014-%D0%BF/> [in Ukrainian]
6. «Veb-portaly publichnykh posluh u zarubizhnykh krainakh» proektu Elektronne vriaduvannia zadlia pidzvitnosti vlady ta uchasti hromadian (EGAP). URL: <https://egap.in.ua/biblioteka/veb-portaly-publichnykh-posluh-u-zarubizhnykh-krainakh/>. [in Ukrainian]
7. E-uriaduvannia – kliuch do reform v Ukraini. URL: https://galinfo.com.ua/articles/euryaduvannya__klyuch_do_reform_v_ukraini_307023.html [in Ukrainian]
8. Deiaki pytannia tsyfrovoho rozytku: postanova KМУ vid 30 sichnia 2019 r., # 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF/print>. [in Ukrainian]

9. Pro skhvalennia Kontseptsii stvorennia natsionalnoi systemy identyfikatsii hromadian Ukrainy, inozemtsiv ta osib bez hromadianstva: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.12.2015. № 1428-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1428-2015-%D1%80>. [in Ukrainian]

КОХАН В. П.

Кандидат юридических наук, старший научный сотрудник НИИ правового обеспечения инновационного развития НАПрН Украины

ЕГОРОВА-ЛУЦЕНКО Т. П.

Кандидат юридических наук, младший научный сотрудник НИИ правового обеспечения инновационного развития НАПрН Украины

УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ УСЛУГ В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье раскрываются условия развития электронных услуг в Украине. Определено, что к условиям развития электронных услуг относятся: ориентация на «жизненные эпизоды», использование и усовершенствование видов электронной идентификации граждан и юридических лиц, развитие принципа «цифровой по определению», создание национальной системы электронной идентификации граждан, защита персональных данных пользователей электронных услуг.

Ключевые слова: электронные услуги, жизненные эпизоды, вид электронной идентификации, цифровой по определению, защита персональных данных.

KOKHAN V. P.

PhD, Senior Researcher of the Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

EGOROVA-LUTCENKO T. P.

PhD, Junior Researcher of the Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF ELECTRONIC SERVICES IN UKRAINE

Problem setting. Since 2019, the vector of electronic services development has changed. Now, according to the Plan of measures for implementation of the Concept for the development of the electronic services system in Ukraine for 2019-2020, the State Agency for e-Government, in addition to the actual creation of electronic services, should also ensure their development by optimizing (merging) the provision of services «For life and business situations».

Analysis of recent researches and publications. The problem of the functioning of electronic administrative services was the interest of leading scientists Klymenko IV, Chukut S. A., Repetsky M. O., Tyshchenko I. O. and other.

Target of research. The purpose of the article is to investigate the conditions for the development of electronic services, including the conditions for optimization of the latest in life circumstances.

Article's main body. The first condition for the further development of electronic services in Ukraine is the introduction of the concept of electronic services for life circumstances. By the way, in world practice, many countries already provide citizens with public services in electronic form on this principle.

The second condition for the development of electronic services in Ukraine is the use of types of electronic identification of individuals and legal entities. Electronic identification tools are a prerequisite for accessing and receiving public electronic services, their special feature is constant technical improvement and the invention of new types of electronic identification. They must be accessible and reliable. The third condition for the development of electronic services in Ukraine is the introduction of the digital by default principle – the «Digital by Default».

The provision of state-of-the-art electronic services involves communication between a citizen and government agencies that provide services through certain interfaces of information systems using electronic identification and

authentication protocols, which must be based on security principles and guarantees of assurance in identifying the identity of both parties to such interactions. Thus, the next condition for the development of electronic services in the country is the creation of a national system of identification of Ukrainian citizens.

As electronic services are increasingly distributed among citizens, there is a question of protecting personal data of the latter when using state-owned electronic services. Legislation in this area needs to be updated in the context of ensuring the protection of personal data of citizens when using them: BankID, MobileID, electronic digital signature for obtaining relevant electronic services.

Conclusions and prospects for the development. The current state of electronic administrative services has reached the level of development in which further use of online services requires a number of conditions, from the introduction of the concept of electronic services for life circumstances to address the problems associated with the protection of personal data of citizens, which became known to the state when providing electronic services.

Key words: online (electronic) administrative services, method of electronic identification (authorization), Digital by Default, creation of a national system of identification of citizens, protecting personal data.